

DOI: <https://doi.org/10.33731/52019.186327>

МЕДІАЦІЯ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Наталія Мінченко,
*науковий співробітник Центру експертних
досліджень НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України*

Медіація у сфері інтелектуальної власності — це один із різновидів альтернативного врегулювання спорів за участю третьої нейтральної, незацікавленої у конфлікті сторони — медіатора, який допомагає сторонам досягнути певної домовленості за спором. Комерційний світ в останні роки проявляє серйозний інтерес до процесу медіації. Цей інтерес визвано частково невдоволеністю сторін вартістю та тривалістю деяких судових розглядів і результатами вирішення спорів у процесі судових засідань. Досвід показує, що процес медіації часто призводить до результату, прийняттого для обох сторін в спорі.

У цій статті автори мають наміри з'ясувати переваги процесу медіації, пояснити прості основні особливості та переваги медіації.

Ключові слова: медіація, інтелектуальна власність, міжнародний досвід, врегулювання спорів, переваги медіації, процес медіації

У певні історичні епохи існували різноманітні форми врегулювання конфліктів, що передбачали сукупність заходів і рішень, здатних тимчасово або остаточно погасити конфлікт між сторонами у формі, прийнятній для того історичного часу та суспільства.

Примирення у давнину було процедурою складною, делікатною, що потребує мудрості та великого досвіду. Тому посередниками у процесі примирення були люди поважні та мудрі — вожді, жерці, аксакали, старійшини, духовники. Найбільшого розвитку процедура примирення набула у регіонах із розвиненою торгівлею.

Батьківщиною сучасної медіації є Сполучені Штати Америки. Інститут

медіації у нинішньому вигляді сформувався у США у середні ХХ ст., де вся система спрямована на те, щоб більшість спорів вирішувалася добровільно, до початку судового процесу, при цьому суддя може перервати судовий процес та запропонувати сторонам поспілкуватися з медіатором.

Слідом за Сполученими Штатами Америки у 1980-х роках позитивний досвід застосування медіації був упро-

Ніна Самоловова,
*старший науковий співробітник Центру
експертних досліджень НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України*

ваджений і в інших країнах з англосаксонською системою, наприклад у Великій Британії, Канаді. Надалі застосування медіації при вирішенні спорів опанували і країни Європи. Наразі закони про медіацію прийняті також в Австрії (2004 р.), Болгарії (2004 р.), Казахстані (2001 р.), Китайській Народній Республіці (2008 р.).

Наочно ефективність застосування цієї позасудової форми врегулювання спорів підтверджують такі статистичні дані: у США до 95 % спорів вирішується у досудовому порядку, у Великій Британії — до 87 %, у Словенії — до 35 %, у Китаї — до 30 % [5].

На міжнародному рівні прийнято кілька актів, які або містять згадку про медіацію, або вона прямо чи опосередковано регламентована. Слід назвати Договір про створення Європейського Союзу від 15 жовтня 1999 р., у якому Рада Європи закликала країни-учасниці ЄС створювати альтернативні позасудові процедури для забезпечення кращого доступу до справедливості у європейських країнах. Комісією ООН з міжнародного торгового права було розроблено Типовий закон про медіацію, рекомендований у 2002 році Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй.

У 2003–2004 роках ініціативною групою медіаторів розроблено Європейський кодекс поведінки медіаторів, прийнятий у 2004 році за підтримки Європейської комісії та призначений для використання у всіх видах медіації з цивільних і комерційних справ [4].

Директивою Європейського парламенту і Ради 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 року «Відносно деяких аспектів медіації у цивільних та комерційних справах» визначено, що медіація — це будь-який процес незалежно від його назви, у якому дві або більше сторони спорів звертаються по допомогу третьої сторони з метою досягнення угоди про врегулювання їхнього спорів, незалежно від того, чи був цей процес ініційований сторонами, запропонований або

призначений судом, або вимагається національним законодавством країни-учасниці Європейського Союзу [6]. Метою цієї директиви є спрощення доступу до вирішення спорів шляхом сприяння використанню медіації та забезпечення розумного співвідношення між медіацією та судовими процедурами. У директиві також зазначено, що медіатори можуть забезпечувати ефективно по затратах та швидко вирішення спорів за допомогою процедур, що відповідають потребам сторін. У цьому положенні зазначено три аспекти, які позитивно характеризують процес медіації — зниження витрат (наприклад, при судовому процесі у затратну частину входять державне мито, оплата експертизи тощо); швидкість вирішення спору (незаперечно, що розгляд судових справ може тривати роками), саме позасудовий характер розгляду спору.

Терміни «посередництво» або «примирення» вже давно використовуються в дипломатії багатьох країн світу. Віднедавна процес медіації застосовується і для вирішення спорів щодо об'єктів інтелектуальної власності.

Медіація у сфері інтелектуальної власності — це один із різновидів альтернативного врегулювання спорів за участю третьої нейтральної, не зацікавленої у конфлікті сторони — медіатора, який допомагає сторонам досягнути певної домовленості за спором. Медіатор повинен мати максимум знань і велике бажання примирити сторони. При цьому останні повністю контролюють процес прийняття рішення по справі та умови вирішення спору. Медіація — це своєрідне посередництво. Завдання медіатора більш складне, ніж завдання суду або судді, він повинен допомогти сторонам у спорі самим знайти рішення питання. Медіатор допомагає вирішити предмет спору і своїми діями сприяє прийняттю добровільного правильного рішення між сторонами, полегшує процес взаємного спілкування, розуміння позицій та інтересів, фокусує сторони на їхніх інте-

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

ресах і шукає продуктивне рішення проблеми, даючи можливість сторонам самим прийти до згоди.

Медіація — це гнучкий, заснований на згоді метод, нейтральний механізм якого допомагає сторонам досягнути врегулювання спорів шляхом переговорів. Процес медіації має на меті також допомогти сторонам краще зрозуміти потреби бізнесу кожної сторони. Медіація є корисним підходом, коли сторони за спором мають постійні відносини, які вони хочуть зберегти, наприклад, спільне підприємство або довгостроковий контракт. У ході процесу медіації це можливо, якщо не існує будь-якої правової основи для звернення до суду. Медіація не передбачає прийняття рішення нейтральною третьою стороною.

Медіація у сфері інтелектуальної власності — це по суті перемовини, що проводяться медіатором. На відміну від судового процесу процедура медіації може бути ініційована сторонами. Медіація, як правило, є короткостроковим, структурованим, орієнтованим на завдання та практичним процесом. Медіатор полегшує вирішення спору сторін, контролюючи обмін інформацією і сам процес перемовин. Він допомагає сторонам знайти спільну мову та впоратися з неочікуваними очікуваннями. Медіатор може також запропонувати творчі рішення і допомогти у розробленні остаточного врегулювання. Роль медіатора полягає й у тому, щоб інтерпретувати проблеми, передавати інформацію між сторонами, формулювати та визначати проблеми.

Медіація зазвичай є процесом добровільним, хоча в деяких країнах правила та постанови суду можуть вимагати участі сторін у медіації.

На відміну від процесу судового розгляду, коли нейтральна третя сторона (як правило суддя) нав'язує рішення з питання, що розглядається, сторони та їх медіатор зазвичай контролюють процес медіації, вирішуючи, коли і де відбудеться процес медіації, хто буде при-

сутній, як буде оплачений процес медіації та як медіатор буде взаємодіяти зі сторонами.

Процес медіації у сфері інтелектуальної власності, як правило, вважається більш швидким, недорогим і процедурно простим порівняно із судовим процесом [3]. Це дає змогу сторонам зосередитися на основних обставинах, які спричинили виникнення спору, а не на вузьких правових питаннях. Процес медіації не фокусується на істині. Питання того, позиція якої зі сторін є істинною, зазвичай, менш важливе, ніж власне вирішення проблеми. Сторони, що беруть участь у процесі медіації лише для захисту своїх прав або встановлення чиєїсь провини, навряд чи будуть задоволені таким процесом.

Процес медіації, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності, має певні умови та правила проведення, черговість дій, фаз, а також базується на таких принципах:

- добровільність;
- конфіденційність;
- взаємоповага;
- рівність сторін;
- нейтральність (незацікавленість) і неупередженість медіатора;
- прозорість процедури [1].

Медіація — це ефективний та економічно вигідний засіб досягнення результату при збереженні, а іноді навіть розширенні відносин сторін.

Сторона процесу медіації не може бути примушена прийняти результат, який їй не подобається. Як було зазначено вище, на відміну від суду медіатор не приймає рішення. Роль медіатора скоріш полягає у наданні допомоги сторонам для досягнення врегулювання спору. Навіть коли сторони погодилися передати спір на вирішення медіатора, вони мають право відмовитися від процесу у будь-який час після першої зустрічі, якщо виявлять, що його продовження не відповідає їхнім інтересам. Однак, зазвичай сторони активно беруть участь у перемовинах, як тільки вони розпочинаються [2].

У ході процесу медіації сторони не можуть бути примушені до розкриття інформації, яку вони воліють зберігати в таємниці. Якщо з метою сприяння розв'язанню спору сторона вирішує розкрити конфіденційну інформацію або зробити припущення, що така інформація не може бути надана будь-кому, включаючи судовий розгляд, то процес медіації — це саме та процедура, яка необхідна сторонам. Конфіденційність процесу медіації дає змогу сторонам вести перемовини більш вільно і продуктивно, не побоюючись публічності.

Медіація у сфері інтелектуальної власності — це процедура на основі інтересів сторін. У судовому процесі вирішення (результат) справи визначається фактами спору та законодавством. У процесі медіації сторони також можуть керуватися своїми діловими інтересами. Таким чином, сторони можуть обирати результат, який буде орієнтовано як на майбутнє їхніх ділових відносин, так і на поведінку в минулому. Коли сторони розпочинають діалог, медіація найчастіше сприяє врегулюванню спорів, і це є найціннішим.

У процесі медіації у сфері інтелектуальної власності важливо вміти викласти суть конфлікту, що призвів до спору, тому медіатор зобов'язаний знати всі доступні від сторін деталі справи та орієнтуватися у сфері інтелектуальної власності. Окрім того, медіатор повинен бути психологічною та юридичною опорою для сторін.

У ході процедури медіації необхідно дотримуватися певних правил, а саме: говорити по черзі; дати можливість висловитись іншій стороні, не перебиваючи її; висловлюватися з повагою один до одного; дотримуватися конфіденційності.

На початку процесу медіації необхідно провести знайомство сторін і медіатора. Надалі варто зазначити, що отримана від сторін інформація залишиться конфіденційною. Медіатор повинен запитати сторони, чи будуть вони з повагою ставитися одна до

одної, чи згодні вони докласти всіх зусиль для вирішення спору, чи говоритимуть вони лише правду. Далі сторони повинні розповісти про суть суперечки. Медіатор має запропонувати сторонам висловити свої думки щодо ситуації, яка склалася, і причини її виникнення. Він повинен запитати представників сторін щодо почуттів, які виникли через ситуацію, що призвела до спору. Медіатор має запитати про головні питання, які є на цей час спору. Далі він повинен запитати у сторін, як вони хотіли б вирішити це спірне питання і запропонувати варіанти вирішення проблеми. Заключним питанням медіатора повинно бути таке: чи зробила б якась зі сторін такий самий або інший висновок, якби схожа проблема виникла знову. Якщо сторони дійшли певного результату, то між ними підписується відповідна угода.

Оскільки медіація є необов'язковою та конфіденційною, вона пов'язана з мінімальним ризиком для сторін і приносить значні вигоди. Дійсно, можна сказати, що навіть якщо врегулювання не досягнуто, медіація ніколи не зазнає невдачі, оскільки спонукає сторони визначати факти та питання спору, тим самим і в будь-якому випадку готуючи підґрунтя для подальшого судового розгляду.

На сьогодні Україна є лише на етапі формування національної моделі медіації у сфері інтелектуальної власності, однак необхідність введення в дію інституту медіації у системі інтелектуальної власності схвалюється та підтримується широким колом фахівців.

Наразі є лише проект Закону України «Про медіацію» від 17 грудня 2015 року № 3665, у якому визначено терміни, сфера дії, права сторін і медіатора, порядок проведення медіації тощо [7].

До законопроекту вносилися пропозиції та правки аж до 17 січня 2019 року, однак він так і не був прийнятий.

На нашу думку, необхідно також внести додаткове визначення терміна

«медіатор», а саме, викласти п. 2 ст. 1 проекту Закону України «Про медіацію» у такій редакції: медіатор — спеціально підготовлений посередник, який має сертифікат (свідоцтво), що засвідчує його компетенцію і внесений до державного реєстру медіаторів, сприяє сторонам конфлікту (спору) у його врегулюванні шляхом структурованого переговорного процесу.

Окрім того, на нашу думку, бажано, щоб медіатор мав знання зі сфери виникнення конфлікту (спору), у нашому разі — у сфері інтелектуальної власності; мав змогу детально вивчити проблему та конструктивно проаналізувати конфлікт (спір), допомогти сторонам вибудувати варіанти вирішення конфлікту (спору).

Варто зазначити, що із введенням у дію нових процесуальних кодексів, включаючи питання інтелектуальної власності, з'явилися чітко встановлені норми права відносно досудового врегулювання спорів, які у певних випадках вимагають від сторін спору провести досудове врегулювання спору (процедуру медіації).

Слід зауважити, що нині, без існування чинного закону, медіація у сфері інтелектуальної власності в Україні все ж використовується, хоча перешкодою для її стрімкого розвитку є низький рівень знань про медіацію у сфері інтелектуальної власності серед звичайних громадян та у бізнес-середовищі. Для представників бізнес-середовища вирішення

спору у сфері інтелектуальної власності є ключовим чинником. Адже перспектива згаяти час і кошти на тривалу судову тяганину, щоб у результаті не отримати довгоочікуваного судового рішення, не приваблює нікого. Тож гнучкість та оперативність медіації у сфері інтелектуальної власності одразу робить її привабливим інструментом у вирішенні спорів в очах суб'єктів господарювання.

Таким чином, необхідність інституту медіації у сфері інтелектуальної власності є очевидною для українського бізнесу, який давно потребує дієвого інструменту для швидкого та ефективного вирішення конфліктів.

Наразі в Україні створені й ефективно працюють акредитовані установи в Києві та Одесі, метою яких є навчання з медіації у різних сферах та які здійснюють сертифікацію медіаторів, у тому числі у сфері інтелектуальної власності.

Дослідження міжнародної та національної практики дає змогу зробити висновок про прогресивність інституту медіації у сфері інтелектуальної власності відносно інших альтернативних форм урегулювання спорів та про необхідність його впровадження в Україні на законодавчому рівні. Сенс медіації у сфері інтелектуальної власності як особливої примирливої процедури полягає у відході від конфлікту, виведенні суспільства на новий рівень демократії та правової держави. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Біцай А. В. *Моделі медіації у світі та перспективи для України*. URL: www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/6_2013/19.pdf.
2. Поліщук М. Я. *Моделі медіації: порівняльно-правовий аналіз досвіду зарубіжних країн*. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 2. Т. 1, 2015. URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo02/part_1/39.pdf.
3. *Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність. Економіко-правові аспекти*. URL: http://pidruchniki.com/1584072063538/pravo/intelektualna_vlasnist_ekonomiko-pravovi_aspekti.

4. *Европейский кодекс поведения медиаторов*. URL: <http://www.bssclaw.ru>.
 5. *Медиация в мире*. URL: <http://www.mediacia.com>.
 6. *Относительно некоторых аспектов медиации в гражданских и коммерческих делах : Директива Европейского парламента и Совета 2008/52/ЕС от 21 мая 2008 г.* URL: <http://www.mediacia.com>.
 7. *Про медиацию : проект Закона Украины від 17 грудня 2015 року № 3665*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2TT00V.html.
-
1. *Bitsai A. V. Modeli mediatsii u sviti ta perspektyvy dlia Ukrainy*. URL: www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/6_2013/19.pdf.
 2. *Polishchuk M. Ya. Modeli mediatsii: porivnialno-pravovyi analiz dosvidu zaru-bizhnykh krain. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Vypusk 2. T. 1, 2015*. URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo02/part_1/39.pdf.
 3. *Khodakivskiy Ye. I., Yakobchuk V. P., Lytvynchuk I. L. Intelektualna vlasnist. Ekonomiko-pravovi aspekty*. URL: http://pidruchniki.com/1584072063538/pravo/intelektualna_vlasnist_ekonomiko-pravovi_aspekti.
 4. *Europeyskiy kodeks povedeniya medyatorov*. URL: <http://www.bssclaw.ru>.
 5. *Medyatsiya v myre*. URL: <http://www.mediacia.com>.
 6. *Otnosytelno nekotorykh aspektov medyatsyy v hrazhdanskykh y kommercheskykh delakh : Dyrektyva Europeyskoho parlamenta y Soveta 2008/52/ES ot 21 maia 2008 h.* URL: <http://www.mediacia.com>.
 7. *Pro mediatsiiu : proekt Zakonu Ukrainy vid 17 hrudnia 2015 roku № 3665*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2TT00V.html.

Надійшла до редакції 18.09.2019 року

Мінченко Н., Самолова Н. Медиация: международный и национальный опыт. Медиация в сфере интеллектуальной собственности — это один из способов альтернативного урегулирования споров при участии третьей нейтральной, незаинтересованной у конфликте стороны — медиатора, который помогает сторонам достичь определенной договоренности в споре. Коммерческий мир в последние годы проявляет серьезный интерес к процессу медиации. Этот интерес вызван частично недовольством сторон стоимостью и продолжительностью некоторых судебных разбирательств и результатами разрешения споров в процессе судебных заседаний. Опыт показывает, что процесс медиации часто приводит к результату, приемлемого для обеих сторон в споре.

В этой статье авторы намерены выяснить преимущества процесса медиации, объяснить простые основные особенности и преимущества медиации.

Ключевые слова: медиация, интеллектуальная собственность, международный опыт, урегулирование споров, преимущества медиации, процесс медиации

Minchenko N., Samolovova N. Mediation: international and national experience. In this article, the authors intend to explore the advantage of the mediation process, to explain the main features and benefits of mediation.

Intellectual property mediation is one of the varieties of alternative dispute resolution with the participation of a neutral, disinterested third party to the conflict — a mediator who helps the parties to reach a certain dispute settlement. The mediator should have maximum knowledge and a strong desire to reconcile the parties. At the same time, the parties fully control the decision-making process and the terms of resolution of the conflict. Mediation is a kind of a dispute resolution. The role of the mediator is more complex

than the role of the court or judge. The mediator should help the parties to the dispute to find a solution to the issue under consideration. The mediator has to help the parties to resolve the subject-matter of dispute and by his actions contributes to the adoption of a voluntary correct decision between the parties, facilitates the process of mutual communication, understanding of positions and interests, focuses the parties on their interests and seeks a productive solution to the problem, enabling the parties to reach agreement.

Other than litigation process, when a neutral third party (as a general principle — a judge) imposes a decision on the matter under consideration, the parties and their mediator tend to control the mediation process by deciding next items:

- when and where the mediation process will take place;
- who will attend;
- how the mediation process will be paid;
- how the mediator will interact with the parties.

In recent years the commercial world has shown a strong interest in the mediation process. This interest is due, in part, to the dissatisfaction of the parties with the cost and duration of some of the litigation and the outcome of settlement of disputes during the court hearings. Experience has shown that the mediation process often leads to a result, acceptable to both parties to the dispute.

Research of international and national practice permit the conclusion on the progressiveness of the mediation institute in the area of intellectual property regarding to other alternative forms of dispute settlement and the necessity to implement them in Ukraine at the legislative level.

Keywords: mediation, intellectual property, international experience, dispute settlement, benefits of mediation, mediation process